

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ОРГАНАМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ

Пастернак Ігор Миколайович - Одеський національний медичний університет

В статье осуществлен анализ взаимодействия Государственной пограничной службы Украины с органами охраны границ государств Европы и Европейского Союза. Отражена деятельность Европейского Агентства управления оперативным сотрудничеством на внешних границах Европейского Союза (FRONTEX).

Ключевые слова. Государственная пограничная служба Украины, взаимодействие, Европейский Союз, охрана государственной границы, FRONTEX.

Articolul analizează interacțiunea Serviciului de Stat de Grăniceri din Ucraina cu organele de pază a frontierelor din statele Europene și a Uniunii Europene. Este menționată și descrisă activitatea Agenției Europene pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale Uniunii Europene (FRONTEX).

Cuvinte cheie: Serviciul de Grăniceri al Ucrainei, cooperarea, Uniunea Europeană, protecția frontierei de stat, FRONTEX.

The interaction of the State Boarder Guard Service of Ukraine with the boarder guard units of EU and European states has been analyzed. European boarder and coast guard agency (FRONTEX) has been elucidated.

Keywords. The State Boarder Guard Service of Ukraine, interaction, European Union, boarder guard, FRONTEX.

Удосконалення правоохоронної діяльності Державної прикордонної служби України є важливою та актуальною проблемою в галузі забезпечення національної безпеки України. На сьогодні правовий статус Державної прикордонної служби України, як правоохоронного органу спеціального призначення у сфері охорони державного кордону, знаходиться на етапі становлення та розвитку, що обумовлює істотні впливи на взаємовідносини з іншими органами, а існування реальних загроз на окремих ділянках державного кордону вимагає рішучих правових та організаційних рішень. Тому, на нашу думку, виникає необхідність дослідження світового, насамперед європейсько-

го, досвіду системи взаємодії органів у сфері охорони державних кордонів та з'ясування сприятливих для безпеки українських кордонів елементів охорони.

Це питання є особливо актуальним для України, враховуючи її геополітичне розташування на сході об'єднаної Європи та найбільшу протяжність кордонів ЄС з Україною. Крім цього, Європейське право в частині співпраці у сфері охорони кордонів охоплює норми і джерела двох правових систем,

Маючи власні державні кордони, кожен член Європейського співтовариства відповідає за їхню безпеку, однак питання охорони зовнішніх кордонів віднесено до сфери дії

комунітарного права ЄС, яке забезпечує правове регулювання статусу та діяльності органів Європейського Союзу. Повноваження для підтримання і забезпечення правопорядку на кордонах ЄС належать: Європейському поліцейському відомству (Європол, англ. *European Police Office, Europol*), Європейському бюро судової співпраці (Євроюст), Європейській Агенції управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах Європейського Союзу (англ. *European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union*; франц. *Frontières extérieures, FRONTEX*).

Поряд з ними існує ряд спеціалізованих допоміжних органів, серед яких: Європейський моніторинговий центр з наркотиків та наркотичної залежності, Постійний комітет з питань оперативного співробітництва у сфері внутрішньої безпеки, Група експертів з питань торгівлі людьми, Європейська мережа попередження злочинності, Європейське бюро підтримки з питань притулку, Європейський офіс боротьби з шахрайством та інші [1, с.91].

Останнє – FRONTEX – утворене у 2004 році, зі штаб-квартирою у Варшаві [2]. Агентство доповнює відповідні системи держав – членів ЄС і сприяє забезпеченню свободи і безпеки громадян ЄС. FRONTEX координує дії держав – членів ЄС щодо виконання заходів Євросоюзу з управління кордонами, сприяючи ефективному й одноманітному контролю за особами і нагляду за зовнішніми кордонами держав – членів ЄС, допомагає в підготовці національних прикордонників, включаючи встановлення загальних навчальних стандартів; прогнозує можливі ризики; стежить за розробками в дослідженнях, пов'язаних з контролем і наглядом за зовнішніми кордонами; сприяє країнам ЄС в обставинах, що вимагають підвищеної технічної та оперативної допомоги на зовнішніх кордонах; забезпечує функціонування спільної податкової декларації [3, с.6].

У даний час обговорюється питання про створення єдиного корпусу прикордонної варти для охорони зовнішніх кордонів Європейського Союзу. Єврокомісією було також висловлено пропозицію про розширення поліцейських сил, які здійснюють нагляд (спо-

стереження) і переслідування підозрюваних у прикордонних районах [4].

На забезпечення взаємодії у сфері управління кордонами в червні 2007 року між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та FRONTEX була досягнута Робоча домовленість щодо встановлення оперативного співробітництва. Цією домовленістю сторони-підписанти обумовили форми оперативного співробітництва, його принципи, цілі, зміст та організацію співпраці. Ціллю домовленості є протидія неконтрольованій міграції та іншій незаконній діяльності на кордоні шляхом прикордонного контролю; посилення безпеки на кордонах між державами-членами ЄС та Україною; розвиток добрих відносин та взаємної довіри між прикордонними відомствами на кордоні між державами – членами ЄС та Україною. Змістом домовленості є: розвиток діяльності у сфері обміну інформацією та аналізу ризиків з метою покращення ефективності прикордонного контролю на кордоні між державами – членами ЄС та Україною; розвиток діяльності у сфері навчання, а також у дослідницькій сфері та удосконалення відповідного прикордонного менеджменту; координація спільних оперативних заходів та пілотних проєктів для підтримки та поліпшення охорони кордону між державами – членами ЄС та Україною, відпрацювання ідей щодо технічного удосконалення цих заходів; активне обговорення розвитку технічного рівня прикордонних процедур, включаючи питання, направлені на підвищення ефективності охорони кордону, найкращих методик роботи, вдосконалення технічного оснащення та технологічна модернізація на кордонах [5, с.531].

Досліджуючи Міжнародні практики скоординованого управління кордоном, Т.С. Ненадишина зауважила, що ключовим аспектом співпраці на міжнародному багатосторонньому рівні є обмін інформацією. У 2008 році була створена Європейська система прикордонного нагляду (англ. *European Border Surveillance System – EUROSUR*). Основою EUROSUR є Національні координаційні центри (англ. *National Coordination Centres – NCCs*). Кожна держава-член ЄС має заснувати NCCs для узгодження наглядової діяльності прикордонних агентств,

відповідальних за прикордонний контроль, і створення «національної ситуаційної картини». NCCs здійснюють обмін інформацією між державами-членами ЄС та FRONTEX. На основі отриманих даних останній створює «європейську ситуаційну картину» і «загальну прикордонну розвідувальну картину» [6, с.96].

Відповідно до плану співробітництва на 2016-2018 роки ДПСУ у 2017 році брала участь у спільних операціях:

- «Гнучкі оперативні заходи» щодо запровадження скоординованої оперативної діяльності на зовнішніх кордонах ЄС, під час якої учасники здійснюють заходи у сфері контролю потоків нелегальних мігрантів на територію країн-членів ЄС та протидії транскордонній злочинності;

- «Тритон» щодо забезпечення протидії нелегальній міграції та транскордонній злочинності під час охорони морських ділянок кордону.

У той час як упродовж 2016 року 15 представників ДПС України взяли участь у 9 спільних операціях Фронтекс [7].

У теорії інтегрованого управління кордонами міжнародний рівень кордоноохоронної співпраці класифікують як:

- локальне співробітництво між посадовими особами по обидві сторони кордону – полягає у взаємному визнанні заходів прикордонного контролю та обміні даними, а також спільної підтримки прикордонної інфраструктури, спільного використання дорогого устаткування для не інтрузивних перевірок і роботи співробітників прикордонного відомства на екстериторіальній основі;

- двостороннє співробітництво між сусідніми державами – передбачає проведення зустрічей між сусідніми країнами на регіональному та центральному рівнях для обговорення таких питань, як координація прикордонного патруля по обидва боки кордону, створення спільного патрулювання, відкриття контактних офісів, щоб сприяти спілкуванню та обміну інформацією, а також можливість створення безперервних заходів контролю;

- багатонаціональна співпраця – вирішення завдань з обміну інформації між країнами, організації семінарів між транскордонними

органами влади, підвищення рівня довіри і сприяння неформальним контактам між країнами. Багатостороннє співробітництво також включає співпрацю з відповідними міжнародними організаціями при створенні, прийнятті та реалізації різних міжнародних стандартів і передового досвіду [8].

Крім цього, класифікуючи форми міжнародної взаємодії у сфері охорони кордону, дослідники виділяють: презентаційну, навчально-освітню, спрямовану на отримання технічної та інших видів допомоги та безпосередню взаємодію, що охоплює взаємодію при вирішенні конкретних оперативно-розшукових чи кримінальних справ, а також напрямки, що мають на меті сприяння працівникам прикордонних відомств у налагодженні контактів, отриманні знань, навичок, позитивного міжнародного досвіду, технічній підтримці тощо.

Так, презентаційне співробітництво – знаходить свій прояв в організації та участі відомств охорони кордону у різного роду нарадах, «круглих столах», конференціях, семінарах тощо, під час яких учасниками презентуються кордоноохоронні напрацювання, висловлюються бачення та пропозиції щодо окремих аспектів правоохоронної діяльності, налагодження взаємодії, розмежування повноважень, порушуються питання щодо уніфікації та адаптації законодавства [9, с.15].

Міжнародне співробітництво у сфері прикордонної безпеки базується на надійній правовій базі. Співпраця може бути встановлена на основі політичної декларації, меморандуму про взаєморозуміння або двосторонніх чи багатосторонніх договорах (угодах): міждержавних, міжурядових, відомчих угодах, укладених Україною, у тому числі, безпосередньо із сусідніми державами. Наприклад:

- Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань [10];

- Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Головним Комендантом Прикордонної варті Республіки Польща про внесення змін до Протоколу між Адміністрацією Державної прикордонної

служби України та Головним Комендантом Прикордонної варті Республіки Польща про спільне патрулювання [11];

- Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Головним Комендантом Прикордонної варті Республіки Польща про обмін статистичною та аналітичною інформацією 16.06.2009 [12];

- Договір між Україною і Словацькою Республікою про режим українсько-словацького Державного кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань [13];

- Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України і Бюро Прикордонної поліції та поліції у справах іноземців Президії Поліцейського корпусу Словацької Республіки про напрями взаємодії оперативних органів від 26.10.2005 [14];

- Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України і Міністерством внутрішніх справ Словацької Республіки про обмін інформацією від 15.04.2010 [15];

- Договір між Україною і Угорською Республікою про режим українсько-угорського державного кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань [16];

- Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Поліцією Угорщини про спільне патрулювання українсько-угорського державного кордону від 29.10.2013 [17];

- Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України і Поліцією Угорщини про співробітництво в Спільному контактному пункті «Захонь» від 30.11.2016 [18];

- Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань [19];

- Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Міністерством Адміністрації та внутрішніх справ Румунії, щодо виконання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про спільне патрулювання українсько-румунського державного кордону від 31.05.2016 [20];

- Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Генеральним

інспектором Прикордонної поліції Міністерства внутрішніх справ Румунії про порядок обміну статистичною та аналітичною інформацією про обстановку на державних кордонах України і Румунії від 31.05.2016 [21];

Відповідно до Договору про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань від 12.01.93 створено апарат Прикордонних Уповноважених України та Польщі; щороку проводяться Конференції Головних Прикордонних Уповноважених, під час яких розглядаються питання удосконалення взаємодії щодо забезпечення безпеки спільного кордону, пропуску осіб і транспортних засобів, розвитку співробітництва прикордонних служб [22].

Відповідно до Договору між Україною і Угорською Республікою про режим українсько-угорського державного кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань від 19.05.1995 відкрито Спільний контактний пункт «Захонь». Його основним завданням є організація взаємодії, обмін інформацією, узгодження порядку здійснення прикордонного контролю та можливостей його прискорення, координація виконання спільних заходів з питань охорони українсько-угорської ділянки кордону та протидії протиправній діяльності [23].

Взаємодія у прикордонній сфері між органами охорони кордону України та Словацькою Республікою здійснюється відповідно до Договору про режим українсько-словацького державного кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань від 14.10.93. Як міждержавний орган, направлений на координацію кордоноохоронної діяльності, функціонує спільна українсько-словацька прикордонна комісія. Для оперативного вирішення питань, що виникають на спільному кордоні, та підтримання тісної взаємодії призначено офіцера зв'язку прикордонної служби – першого секретаря з прикордонних питань Посольства України в Словацькій Республіці. Створено та працює апарат Прикордонних уповноважених України і Словацької Республіки. Щороку відбуваються зустрічі Головних Прикордонних Уповноважених, де розгляда-

ються питання удосконалення взаємодії щодо забезпечення безпеки спільного кордону, пропуску осіб та транспортних засобів, розвитку співробітництва прикордонних служб [23].

Співробітництво між Державною прикордонною службою України та Генеральним інспекторатом Прикордонної поліції Румунії здійснюється відповідно до Договору між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону від 17.06.2003. На підставі цього Договору створено та працює апарат Прикордонних уповноважених України і Румунії. Щороку відбуваються зустрічі Головних Прикордонних Уповноважених, де розглядаються питання удосконалення взаємодії щодо забезпечення безпеки спільного кордону, пропуску осіб та транспортних засобів, розвитку співробітництва прикордонних служб [23].

Заслугує уваги така форма міжнародної прикордонної взаємодії, як спільне (скоординоване) патрулювання, яке запроваджено на українсько-польській, українсько-молдовській, українсько-угорській та українсько-словацькій ділянках кордону. Загалом згідно з довідкою Адміністрації ДПСУ щодо визначення територій, у межах яких здійснюється спільне патрулювання, та статистичних даних щодо кількості спільних патрулів, у 2016 році до спільного (скоординованого) патрулювання державного кордону було задіяно 2428 спільних патрулів, з них – на українсько-польській ділянці кордону 722, українсько-молдовській 1290, українсько-угорській 216 та українсько-словацькій 200 [24].

Органи ДПСУ застосовують під час виконання завдань по охороні кордону й інші форми взаємодії із зарубіжними партнерами: узгодження повсякденних операцій та заходів, узгодження годин початку роботи, неформальний обмін інформацією та визнання елементів прикордонного контролю тощо.

Згідно з європейськими стандартами устрою управління кордонами органи країн ЄС, що здійснюють їхню охорону, не можуть входити до складу збройних сил, а наділяються поліцейськими повноваженнями та управляються міністерствами внутрішніх справ. Хоча серед держав Європейського Союзу, та

й у цілому світі єдиної моделі управління взаємодії органів охорони кордонів із іншими суб'єктами правоохоронної діяльності не існує. Правоохоронні органи, в тому числі відомства охорони кордону, мають неоднакову структуру, повноваження та порядок підпорядкованості, що є суверенним правом кожної країни; пріоритети в охороні кордонів європейських країн віддаються зовнішнім кордонам Європейського Союзу.

Вибір операційних та організаційних механізмів управління може залежати від багатьох факторів: політичне спрямування, очікувані результати, державні програми координації, тривалі управлінські традиції тощо. Мотивація управлінського керівництва також є різноманітною. Деякі держави ставлять за мету підвищення рівня безпеки, тоді як інші націлені на спрощення процедур або підвищення якості прикордонного обслуговування.

Аналізуючи різноманітні практики управління охороною кордонів в ЄС, можна зробити висновок про те, що основні їхні цілі – захист прав і свобод громадян ЄС, запобігання порушенням імміграційного, митного і зовнішньоторговельного законодавства. Держави, чий державний кордон збігається із зовнішнім кордоном ЄС унаслідок міждержавної взаємодії, отримують допомогу від інших держав-членів у формі додаткового фінансування, підтримки в реалізації різних кордоноохоронних програм. Для досягнення зазначених цілей держави ЄС проводять політику уніфікації законодавства у сфері управління кордонами, гармонізації процедур контролю на зовнішніх кордонах, організації ефективного інформаційного обміну в рамках ЄС.

Література

1. Грицаєнко, Л. Органи Європейського Союзу з боротьби зі злочинністю та правові засади їх співробітництва з Україною / Л. Грицаєнко // Вісник Національної академії прокуратури України. - 2012. - № 1. - С. 91-95.
2. European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (FRONTEX) // SEC(2010) 149; SEC(2010) 150 / COM/2010/0061 final - COD 2010/0039; Regula-

tion (EU) №1168/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 amending Council Regulation (EC) №2007/2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders

3. Амельчаков, И.Ф. Система органов внутренних дел в Европейском Союзе / И.Ф.Амельчаков // Весник Белгородского юридического института МВД России им. И.Д. Путилина. - 2016. - №2. - С.4-9.

4. Council steps up cross-border hot pursuit. Euractiv 20 July 2005. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.euractiv.com/en/security/council-steps-cross-border-hot-pursuit/article-142756>.

5. Робоча домовленість щодо встановлення оперативного співробітництва між Адміністрацією Державної прикордонної служби України і Європейською Агенцією управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав: членів Європейського Союзу (ФРОНТЕКС) / Україна – Європейський Союз: зібрання міжнародних договорів та інших документів (1991–2009) // За заг. ред. С.О. Камішева (кер. групи) [та ін.]. - К.: Юстініан, 2010. - 608 с., - С.531-532.

6. Скоординированное управление границей: международные стандарты и правоприменительная практика: монография / О.Г. Боброва, А.Ю. Кожанков, Д.Г. Коровяковский и др. - М.: Прометей, 2017. - 192 с.

7. Українські прикордонники задіяні у спільних операціях під егідою FRONTEX. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України. - Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/news/7079_Ukrainski_prikordonniki_zadiyani_u_spilnih_operacijah_pid_egidoyu_FRONTEX.htm

8. Стефан Анишевски. Комплексное управление границей – концепция (июнь 2009 года). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.wcoomd.org/fr/topics/research/~/~/media/EED0A0B4CB8847E1A472FE8B2B86C58A.ashx>

9. Гаврилюк, В.І. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України на напрямку протидії торгівлі людьми / В.І. Гаврилюк, Дубина В.І., М.П. Данилюк; за ред. В.І. Гаврилюк. - К.: Цифра, 2007. - 420 с.

10. Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_208

11. Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Головним Комендантом Прикордонної варті Республіки Польща про внесення змін до Протоколу між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Головним Комендантом Прикордонної варті Республіки Польща про спільне патрулювання : Протокол від 15.09.2014. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616_175

12. Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Головним Комендантом Прикордонної варті Республіки Польща про обмін статистичною та аналітичною інформацією : Протокол від 16.06.2009. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/616_137

13. Договір між Україною і Словацькою Республікою про режим українсько-словацького Державного кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань : Договір від 14.10.1993 [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/703_001

14. Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України і Бюро Прикордонної поліції та поліції у справах іноземців Президії Поліцейського корпусу Словацької Республіки про напрями взаємодії оперативних органів : Протокол від 26.10.2005. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/703_045

15. Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України і Міністерством внутрішніх справ Словацької Республіки про обмін інформацією : Протокол від 15.04.2010. [Електронний ресурс]. Офіцій-

ний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/703_085

16. Договір між Україною і Угорською Республікою про режим українсько-угорського державного кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань : Договір від 19.05.1995. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/348_636

17. Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Поліцією Угорщини про спільне патрулювання українсько-угорського державного кордону : Протокол від 29.10.2013. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/348_089

18. Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України і Поліцією Угорщини про співробітництво в Спільному контактному пункті «Захонь» : Протокол від 30.11.2016. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Адміністрації Державної прикордонної служби України. - Режим доступу: <http://dpsu.gov.ua/ua/regionalne-spivrobitnictvo-iz-sumizhnimi-kraunami>

19. Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань : Договір від 10.05.1995. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/642_022

20. Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Міністерством Адміністрації та внутрішніх справ Румунії, щодо виконання Угоди між Кабінетом

Міністрів України та Урядом Румунії про спільне патрулювання українсько-румунського державного кордону : Протокол від 31.05.2016. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/642_154

21. Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Генеральним інспектором Прикордонної поліції Міністерства внутрішніх справ Румунії про порядок обміну статистичною та аналітичною інформацією про обстановку на державних кордонах України і Румунії : Протокол від 31.05.2016. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: Протокол від 31.05.2016. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/642_154

22. Регіональне співробітництво із суміжними країнами. Офіційний веб-сайт Адміністрації Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Адміністрації Державної прикордонної служби України. - Режим доступу: <http://dpsu.gov.ua/ua/regionalne-spivrobitnictvo-iz-sumizhnimi-kraunami>

23. Регіональне співробітництво із суміжними країнами. Офіційний веб-сайт Адміністрації Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Адміністрації Державної прикордонної служби України. - Режим доступу: <http://dpsu.gov.ua/ua/regionalne-spivrobitnictvo-iz-sumizhnimi-kraunami>

24. Спільне (скоординоване) патрулювання. Офіційний веб-сайт Адміністрації Державної прикордонної служби України. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Адміністрації Державної прикордонної служби України. - Режим доступу: <http://dpsu.gov.ua/ua/spilne-skoordinovane-patrulyuvannya/>